

**Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Πράσινη Βίβλος — Μετανάστευση και κινητικότητα: προκλήσεις και ευκαιρίες για τα εκπαιδευτικά συστήματα της ΕΕ»**

COM(2008) 423 τελικό — SEC(2008) 2173

(2009/C 218/17)

Στις 3 Ιουλίου 2008, και σύμφωνα με το άρθρο 262 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η Επιτροπή αποφάσισε να ζητήσει τη γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα:

«Πράσινη Βίβλος — Μετανάστευση και κινητικότητα: προκλήσεις και ευκαιρίες για τα εκπαιδευτικά συστήματα της ΕΕ»

Το ειδικευμένο τμήμα «Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις, δικαιώματα του πολίτη», στο οποίο ανατέθηκε η προετοιμασία των σχετικών εργασιών, επεξεργάστηκε τη γνωμοδότησή του στις 10 Δεκεμβρίου 2008, με βάση εισηγητική έκθεση του κ. Mário SOARES.

Κατά την 451η σύνοδο ολομέλειας, της 25ης και 26ης Φεβρουαρίου 2009 (συνεδρίαση της 25ης Φεβρουαρίου 2009), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε με 142 ψήφους υπέρ, 1 ψήφο κατά και 6 αποχές, την ακόλουθη γνωμοδότηση.

## 1. Εισαγωγή

1.1 Η πράσινη βίβλος «Μετανάστευση και κινητικότητα: προκλήσεις και ευκαιρίες για τα εκπαιδευτικά συστήματα της ΕΕ» (COM(2008) 423 τελικό) εξετάζει μια σημαντική πρόκληση που αντιμετωπίζουν σήμερα τα εκπαιδευτικά συστήματα, μια πρόκληση η οποία, αν και δεν είναι νέα, έχει κάνει πολύ πιο έντονη την παρουσία της τα τελευταία χρόνια και έχει εξαπλωθεί πολύ περισσότερο λόγω της παρουσίας μεγάλου αριθμού παιδιών από οικογένειες μεταναστών στα σχολεία, παιδιών τα οποία βρίσκονται σε ασθενέστερη κοινωνικοοικονομική θέση.

1.2 Η Επιτροπή πιστεύει ότι θα ήταν πολύ χρήσιμο να πραγματοποιηθεί μια διαβούλευση με τα ενδιαφερόμενα μέρη σχετικά με την εκπαιδευτική πολιτική για τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών. Τα ενδιαφερόμενα μέρη καλούνται να γνωστοποιήσουν τις απόψεις τους σχετικά με:

- την πρόκληση όσον αφορά την πολιτική·
- την ορθή αντιμετώπιση της πρόκλησης αυτής από την πολιτική·
- τον πιθανό ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υποστήριξη των κρατών μελών όσον αφορά την αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών και
- το μέλλον της οδηγίας 77/486/ΕΟΚ.

1.3 Η ΕΟΚΕ εκτιμά ότι αυτό είναι ένα σύνθετο και απαιτητικό ζήτημα που θα επέτρεπε πολλαπλές προσεγγίσεις, όλες μεγάλης συνάφειας και σημασίας. Ωστόσο, για λόγους μεθοδολογίας, θα επιχειρήσει απλώς να απαντήσει στα πέντε διατυπωθέντα ζητήματα με την επιφύλαξη μερικών παρατηρήσεων γενικού χαρακτήρα.

## 2. Γενικές παρατηρήσεις

2.1 Η ΕΟΚΕ συμφωνεί πλήρως με την αρχική προσέγγιση της πράσινης βίβλου που αναφέρεται στην παρουσία πολλών μαθητών από οικογένειες μεταναστών στα σχολεία ως πρόκληση και όχι ως πρόβλημα, κάνοντας μια δίκαιη διάγνωση και εξετάζοντας πρακτικά όλες τις πτυχές της.

2.2 Ωστόσο, με τη χρήση ενός ευρέος ορισμού όπως «παιδιά μεταναστευτικής καταγωγής», «τέκνα μεταναστών» ή «μαθητές/μαθήτριες από οικογένειες μεταναστών», που συμπεριλαμβάνει τόσο τους προερχόμενους από τρίτες χώρες όσο και αυτούς από κοινοτικές χώρες που δεν ζουν στη χώρα καταγωγής τους, συντρέχει ο κίνδυνος ομογενοποίησης κάτι ουσιωδώς διαφορετικού.

2.3 Στην πραγματικότητα, όλοι αναγνωρίζουν ότι δεν είναι το ίδιο να είναι κάποιος ευρωπαίος ή εξωκοινοτικός υπήκοος. Η ίδια η Επιτροπή παραδέχεται τον κίνδυνο της χρήσης αυτού του ορισμού όταν υπενθυμίζει ότι οι ευρωπαίοι πολίτες, σε αντίθεση με τους εξωκοινοτικούς, μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα στην Ένωση. Ωστόσο, μοιάζει να δικαιολογεί την επιλογή της αποδεχόμενη τα κριτήρια που χρησιμοποιούν οι πηγές των συλλεχθέντων δεδομένων (PIRLS και PISA) <sup>(1)</sup>.

2.4 Η ΕΟΚΕ κατανοεί την προσέγγιση της Επιτροπής που εντάσσει στους προβληματισμούς της όλα τα παιδιά των οποίων η χώρα προέλευσης είναι διαφορετική από τη χώρα υποδοχής, επειδή όλα τους χρειάζονται ειδική στήριξη. Θα προτιμούσε, όμως, να προσεγγίζεται το ζήτημα υπό τις δύο επισημανθείσες πτυχές: αφενός, τα παιδιά ευρωπαίων πολιτών και, αφετέρου, τα παιδιά πολιτών τρίτων χωρών.

<sup>(1)</sup> PIRLS: «Progress in International Reading Literacy Study», μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τη Διεθνή Ένωση για την Αξιολόγηση των Μαθητικών Επιδόσεων (IEA)· PISA: «Programme for International Student Assessment» (Πρόγραμμα Διεθνούς Αξιολόγησης Μαθητών), μελέτη που συντονίζεται από τον ΟΟΣΑ.

2.5 Η παρούσα γνωμοδότηση δεν αναφέρεται ειδικά στο φαινόμενο της μετανάστευσης, αλλά κυρίως στο ρόλο των εκπαιδευτικών συστημάτων στη βελτίωση της ένταξης των μεταναστών, και, ιδιαίτερα, των παιδιών των μεταναστών. Λαμβάνει επίσης υπόψη διάφορες γνωμοδοτήσεις που έχει εκπονήσει η ΕΟΚΕ για θέματα μετανάστευσης, οι οποίες αποτελούν σημαντικό θεωρητικό υπόβαθρο <sup>(1)</sup>.

2.6 Υπάρχει στενή σχέση μεταξύ μιας επιτυχώς ενταχθείσας μετανάστευσης και της εκπαίδευσης στην οποία έχουν πρόσβαση τα παιδιά μεταναστών, καθώς και της σχολικής τους επίδοσης. Πρόκειται για μία αδιαμφισβήτητη σχέση η οποία μπορεί να καθορίσει την επιτυχία της ευρωπαϊκής πολιτικής κοινωνικής συνοχής, τη σταθερότητα των δημοκρατιών μας, ακόμα και την μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη.

2.7 Όσο καλύτερη είναι η σχολική ένταξη και σε όσο μικρότερη ηλικία, τόσο υψηλότερη θα είναι η εκπαιδευτική απόδοση των παιδιών και των νέων που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών. Είναι σκόπιμο, συνεπώς, να υπογραμμισθεί η σημασία της προσχολικής εκπαίδευσης όσον αφορά την απόκτηση των αναγκαίων προσόντων για την επιτυχία στην εκπαίδευση και στην κοινωνία.

2.8 Ωστόσο, παρότι τα διαθέσιμα στοιχεία αποδεικνύουν σαφώς ότι τα αποτελέσματα των παιδιών από οικογένειες μεταναστών τα οποία εντάσσονται στο εκπαιδευτικό σύστημα από μικρή ηλικία είναι ουσιαστικά καλύτερα, αυτό δεν σημαίνει ότι θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες πρόσβασης στο πανεπιστήμιο ή σε μια αξιοπρεπή εργασία.

<sup>(1)</sup> Μεταξύ των άνω των 50 γνωμοδοτήσεων της ΕΟΚΕ για το ζήτημα, βλ., συγκεκριμένα, τις εξής: «Ανακοινώσεις σχετικά με μια μέθοδο ανοικτού συντονισμού για την κοινοτική πολιτική μετανάστευσης και για την κοινή πολιτική ασύλου», εισηγήτρια: η κ. ZU EULENBURG (EE C 221 της 17.9.2002, σ. 49): «Προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής υπηκόων τρίτων χωρών με σκοπό τις σπουδές, την επαγγελματική κατάρτιση ή τον εθελοντισμό», εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS (EE C 133 της 6.6.2003, σ. 29) «Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση προγράμματος χρηματοδοτικής και τεχνικής βοήθειας προς τρίτες χώρες στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου», εισηγήτρια: η κ. G. CASSINA (EE C 32 της 5.2.2004, σ. 49) «Ανακοίνωση – Μετανάστευση, ένταξη και απασχόληση», εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS (EE C 80 της 30.3.2004, σ. 92) «Η απόκτηση της ιθαγένειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS (EE C 208 της 3.9.2003, σ. 76): «Η Διεθνής Σύμβαση για τους διακινούμενους εργαζόμενους» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS (EE C 302 της 7.12.2004, σ. 49) «Η εισερχόμενη μετανάστευση στην ΕΕ και οι πολιτικές ένταξης: Η συνεργασία μεταξύ των περιφερειακών και τοπικών αρχών και των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS (EE C 318 της 23.12.2006, σ. 128) «Κοινοτική πολιτική για τη μετανάστευση και τη συνεργασία με τις χώρες προέλευσης για την προώθηση της ανάπτυξης» (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS (EE C 44 της 16.2.2008, σ. 91) «Στοιχεία για τη δομή, οργάνωση και λειτουργία πλατφόρμας για τη μεγαλύτερη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών στην προώθηση σε επίπεδο ΕΕ πολιτικών ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών» (διερευνητική γνωμοδότηση), εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS (EE C 27 της 3.2.2009): «Η ένταξη των μειονοτήτων – οι Ρομά», εισηγήτρια: η κ. A.-M. SIGMUND, συνεισηγήτρια: η κ. M. SHARMA (EE C 27 της 3.2.2009) «Μία κοινή μεταναστευτική πολιτική για την Ευρώπη: Αρχές, ενέργειες και μέσα», εισηγήτης: ο κ. L.M. PARIZA CASTAÑOS, CESE 342/2009 της 25.2.2009 (Δεν έχει δημοσιευθεί ακόμη στην Επίσημη Εφημερίδα).

2.9 Από την άλλη πλευρά, όσο πιο ελεύθερη και συνειδητή είναι η επιλογή μελλοντικής επαγγελματικής σταδιοδρομίας και όσο περισσότερα επενδύονται στις σχολικές επιδόσεις των παιδιών και των νέων που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών, τόσο καλύτερα θα είναι τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά αποτελέσματα.

2.10 Το σχολείο είναι προνομιούχος χώρος ένταξης, καθώς είναι ο πρώτος χώρος κοινωνικοποίησης εκτός της οικογένειας. Αν αυτό, αντί να συμβάλλει στην άμβλυση των επιπτώσεων της κοινωνικοοικονομικής προέλευσης των οικογενειών μεταναστών, απορρίπτει, διακρίνει ή κατακερματίζει, η ένταξη δύσκολα θα επιτύχει και το κόστος θα βαρύνει όλη την κοινωνία.

2.11 Για αυτό και πρέπει να απορριφθεί η ύπαρξη σχολείων αφιερωμένων, στην πλειονότητα ή στο σύνολό τους, σε παιδιά μεταναστών, παρότι τα κίνητρα μπορεί, εκ πρώτης όψεως, να μοιάζουν ευγενή. Το σχολείο πρέπει να ανακλά την κοινωνική σύνθεση της κοινότητας και να μην αποτελεί γκέτο για κανέναν. Ο κοινωνικός και πρακτικός διαχωρισμός των μαθητών από οικογένειες μεταναστών σε σχολεία που απευθύνονται ειδικά σε αυτούς συνοδεύεται συνήθως από διαχωρισμό των τόπων κατοικίας ή/και αποτελεί συνέπεια αυτού.

2.12 Οι καθηγητές, ως ουσιαστικές παράγοντες στην εκπαιδευτική διαδικασία, πρέπει να τυγχάνουν ειδικής προσοχής από τις αρχές που είναι αρμόδιες για τα εκπαιδευτικά συστήματα, καθώς έχουν άμεση ευθύνη για τις σχολικές επιδόσεις των μαθητών. Ελκυστικές και καλά αμειβόμενες επαγγελματικές σταδιοδρομίες και, κυρίως, μία βασική και συνεχής κατάρτιση που θα λαμβάνει υπόψη τις νέες αυτές πραγματικότητες είναι βασικά στοιχεία για την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων <sup>(2)</sup>.

2.13 Προς τούτο, θα ήταν ενδιαφέρουσα η επένδυση στην αύξηση των καθηγητών με πιο διαφοροποιημένες εθνικές και πολιτισμικές καταβολές, καθώς το παράδειγμά τους θα μπορούσε να αποτελέσει ικανό ερέθισμα και να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση των μαθητών τους. Για αυτό, θα χρειαστεί η αναθεώρηση των κριτηρίων και διαδικασιών πρόσληψης των καθηγητών και η διάθεση πόρων προς αυτήν την κατεύθυνση.

2.14 Η γνώση της εθνικής γλώσσας είναι μία από τις απαραίτητες προϋποθέσεις της σχολικής επιτυχίας. Αυτό έχει αποτελέσει ζήτημα που δεν επιλύθηκε ορθά, καθώς η ικανότητα επικοινωνίας συγγέεται με τη γνώση της γλώσσας. Η ύπαρξη ειδικών στηριγμάτων σε αυτόν τον τομέα, η ένταξη το νωρίτερο δυνατό (από την νηπιακή ηλικία) στο σχολικό περιβάλλον, ο διάλογος του σχολείου με τους γονείς προκειμένου να διδαχθούν, και οι ίδιοι, μαθήματα της εθνικής γλώσσας είναι κάποιες από τις στρατηγικές που θα μπορούσαν να ακολουθηθούν για να ξεπεραστεί αυτό το πρόβλημα, που είναι από τα πιο περίπλοκα.

<sup>(2)</sup> Βλ. γνωμοδότηση της ΕΟΚΕ «Βελτίωση της ποιότητας της κατάρτισης των εκπαιδευτικών», εισηγήτης: ο κ. M. SOARES (EE C 151 της 17.6.2008, σ. 41).

2.15 Η εμπλοκή των γονέων μεταναστών σε όλη την εκπαιδευτική διαδικασία, η αλληλεπίδρασή τους με τις οικογένειες της αυτοχθόνου κοινότητας, η αποτίμηση των γνώσεων και των εμπειριών τους είναι παράγοντες σχολικής και κοινοτικής ένταξης τόσο για τους μαθητές όσο και για τις κοινότητες μεταναστών γενικότερα. Για αυτό, είναι σημαντική η παρουσία βοηθητικού εκπαιδευτικού προσωπικού και πολιτιστικών διαμεσολαβητών <sup>(1)</sup>.

### 3. Η συμβολή της ΕΟΚΕ

3.1 Η πράσινη βίβλος θίγει 4 θέματα συζήτησης για τα οποία θέτει σειρά ερωτημάτων, και δη:

#### A. Η πρόκληση όσον αφορά την πολιτική:

Ποιες είναι οι σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την πολιτική που συνδέονται με την παροχή ορθής εκπαίδευσης στα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών; Εκτός από αυτές που αναφέρονται στο παρόν έγγραφο, υπάρχουν άλλες που πρέπει να ληφθούν υπόψη;

#### B. Η αντιμετώπιση της πρόκλησης από την πολιτική:

Ποια είναι η κατάλληλη αντιμετώπιση των προκλήσεων αυτών από πλευράς πολιτικής; Υπάρχουν άλλες πολιτικές και προσεγγίσεις, πέρα από αυτές που αναφέρονται στο παρόν έγγραφο, που πρέπει να ληφθούν υπόψη;

#### Γ. Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης:

Ποιες ενέργειες πρέπει να γίνουν μέσω των ευρωπαϊκών προγραμμάτων που θα έχουν θετικό αντίκτυπο στην εκπαίδευση των παιδιών που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών; Πώς πρέπει να αντιμετωπιστούν τα θέματα αυτά στο πλαίσιο της ανοικτής μεθόδου συντονισμού για την εκπαίδευση και την κατάρτιση; Πιστεύετε ότι πρέπει να διερευνηθεί η πιθανότητα ανάπτυξης δεικτών και/ή σημείων αναφοράς με σκοπό να επικεντρωθούν οι προσπάθειες στη μείωση των διαφορών όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο;

#### Δ. Το μέλλον της οδηγίας 77/486/ΕΟΚ:

Ποιο ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η οδηγία 77/486/ΕΟΚ στην υποστήριξη της πολιτικής των κρατών μελών για τα θέματα αυτά, λαμβανομένου υπόψη του ιστορικού της εφαρμογής της και τη μεταβολή των μεταναστευτικών ροών μετά την έγκρισή της; Πιστεύετε ότι πρέπει να διατηρηθεί ως έχει, ότι πρέπει να προσαρμοστεί ή ότι πρέπει να καταργηθεί; Θα προτεινάτε εναλλακτικές προσεγγίσεις για την υποστήριξη των πολιτικών των κρατών μελών όσον αφορά τα θέματα που εξετάζει;

<sup>(1)</sup> Αυτές και άλλες ιδέες αναπτύσσονται στην έκθεση του Απριλίου του 2008 «Education and Migration - Strategies for integrating migrant children in European schools and societies. A synthesis of research findings for policy-makers» του Δικτύου εμπειρογνομόνων NESSE (Δίκτυο εμπειρογνομόνων για κοινωνικές πτυχές της εκπαίδευσης και κατάρτισης με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής) (<http://www.nesse.fr-ness-ness-top-activites-education-and-migration>).

### 3.2 Η πρόκληση όσον αφορά την πολιτική

3.2.1 Πιθανότατα η μεγαλύτερη πολιτική πρόκληση σήμερα σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι η ανάπτυξη ενός σχολείου χωρίς αποκλεισμούς σε μια κοινωνία που εισάγει ολοένα και περισσότερους αποκλεισμούς, είτε λόγω της διόγκωσης του χάσματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών και της συνεπαγόμενης αύξησης του κοινωνικού αποκλεισμού, είτε γιατί, στην συγκεκριμένη περίπτωση της μετανάστευσης, ενισχύθηκε η γενικευμένη σκληρότητα των μεταναστευτικών πολιτικών. Ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην κοινωνικο-οικονομική κατάσταση των προσώπων από οικογένειες μεταναστών, δεδομένου ότι οι δυνατότητες εκπαίδευσης εξαρτώνται επίσης, σε μεγάλο βαθμό, από την κοινωνικά μειονεκτική θέση.

3.2.2 Η τεράστια πρόκληση που αποτελεί η ένταξη εκατομμυρίων μεταναστών μέσω του σχολείου δεν μπορεί να αναλυθεί χωρίς να γίνει αναφορά στις ακόλουθες πτυχές: στο νομικό καθεστώς των αλλοδαπών πολιτών, που επηρεάζει την πρόσβασή τους στο γενικό σύστημα υποχρεωτικής εκπαίδευσης <sup>(2)</sup>, στη διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών χωρίς χαρτιά, στους φραγμούς στην οικογενειακή επανένωση, στα κριτήρια για τη χορήγηση θεώρησης, που φτάνουν στο σημείο να θίγουν θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα (απαίτηση εξέτασης DNA για να αποδειχθεί η συγγένεια), μεταξύ άλλων μέτρων.

3.2.3 Τη στιγμή που λαμβάνονται πολιτικο-εκπαιδευτικές αποφάσεις που επηρεάζουν εκατομμύρια παιδιά και νέους μεταναστευτικής προέλευσης, αυτά τα οικουμενικά ζητήματα δεν μπορούν να παραμερισθούν. Το σχολείο δεν γεννιέται ούτε αναπτύσσεται αποκλειστικά από το κοινωνικό πλέγμα στο οποίο εντάσσεται. Είναι η αντανάκλαση αυτής της κοινωνίας, αλλά μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην αλλαγή της.

3.2.4 Όσον αφορά την συγκεκριμένη περίπτωση των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, οι οποίες αντιμετωπίζουν την εκπαίδευση ως μια επιχείρηση όπως οποιαδήποτε άλλη και εισάγουν στο σχολείο το εμπορικό λεξιλόγιο (μαθητές και γονείς ονομάζονται «καταναλωτές/χρήστες», οι καθηγητές «προμηθευτές υπηρεσιών»), ενώ προωθούν μια αξιολόγηση στηριζόμενη αποκλειστικά στην ατομική απόδοση των μαθητών, δεν συμβάλλουν σε μια επιτυχημένη ένταξη. Η εκπαίδευση πρέπει να οριστεί και πάλι, πρωτίστως, ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα όλων των παιδιών και νέων.

3.2.5 Δεδομένου ότι η εκπαίδευση εξακολουθεί να αποτελεί εθνική αρμοδιότητα, η δυνατότητα της Ευρωπαϊκής Ένωσης να συντονίζει, στην πράξη, τις αναγκαίες πολιτικές για την επίτευξη της καλύτερης δυνατής ένταξης αποτελεί μείζονα πρόκληση. Η αντίφαση που συνίσταται στο να αναγνωρίζεται, αφενός, ότι το φαινόμενο της εισερχόμενης μετανάστευσης έχει κοινωνικό αντίκτυπο ενώ, αφετέρου, οι πολιτικές εξακολουθούν να αναπτύσσονται σε εθνικό επίπεδο, θα μπορούσε να αρθεί μόνον όταν θα υπάρξει η αναγκαία πολιτική βούληση ώστε να προχωρήσει περαιτέρω ο συντονισμός των πολιτικών αυτών.

<sup>(2)</sup> Στη Γερμανία, το νομικό καθεστώς του «αλλοδαπού πολίτη» οδηγεί συχνά σε εξαιρέση από την γενική υποχρέωση σχολικής φοίτησης. Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 14 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάθε παιδί «έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση», το οποίο περιλαμβάνει «την ευχέρεια [...] παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης» (ΕΕ C 303, της 14.12.2007).



3.2.6 Η Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται, λοιπόν ενώπιον της πρόκλησης να αναγνωρίσει ότι οι δυσχέρειες της διαχείρισης ενός μαζικού μεταναστευτικού φαινομένου δύσκολα θα μπορέσουν να επιλυθούν μεμονωμένα από το κάθε κράτος και ότι θα χρειαστεί να αποκτήσει η ίδια τους αναγκαίους πολιτικούς μηχανισμούς ώστε να το αναλάβει, λαμβανομένης υπόψη της αυξανόμενης παρουσίας εξωκοινοτικών μαθητών στα εκπαιδευτικά της συστήματα.

3.2.7 Η μειονεκτική θέση στην οποία βρίσκονται τα προερχόμενα από μετανάστευση πρόσωπα αφορά και τον τομέα της εκπαίδευσης των ενηλίκων. Τα άτομα αυτά συμμετέχουν λιγότερο σε δράσεις διαρκούς κατάρτισης, ενώ τα μαθήματα που απευθύνονται σε αυτά επικεντρώνονται κατά μεγάλο μέρος στην απόκτηση γλωσσικών ικανοτήτων. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που ασχολούνται με την εκπαίδευση ενηλίκων θα πρέπει να μεριμνήσουν για ένα μεγαλύτερο άνοιγμα στο σύνολο του πληθυσμού-στόχου. Τα άτομα που προέρχονται από μετανάστευση θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στο γενικό φάσμα της προσφοράς. Από την άποψη αυτή, είναι σημαντικό να διεκρινθεί η εκπαίδευση των ενηλίκων ώστε να συμπεριλάβει τομείς όπως ο πολιτισμός, η πολιτική, η δημιουργία οικογένειας, αλλά και η υγεία, οι κοινωνικές ικανότητες κ.ά..

3.2.8 Άλλη πολιτική πρόκληση που μπορεί να επηρεάσει την οποιαδήποτε απόφαση είναι οι επιπτώσεις της σημερινής οικονομικής κρίσης. Η άνοδος της ανεργίας, οι δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και οι οποίες, σε κάποιες χώρες, θέτουν υπό αμφισβήτηση τα ίδια τα πρότυπα κοινωνικής πρόνοιας, μπορούν να προκαλέσουν φαινόμενα ρατσισμού και ξενοφοβίας που είναι διαμετρικά αντίθετα με τις αξίες της δημοκρατικής Ευρώπης. Τόσο το σχολείο όσο και η κοινότητα στην οποία εντάσσεται πρέπει να επαγρυπνούν για τέτοια φαινόμενα, όχι μόνο για να τα προλαμβάνουν αλλά και για να ενεργούν εάν και όποτε αυτό κρίνεται αναγκαίο.

### 3.3 Η αντιμετώπιση της πρόκλησης από την πολιτική

3.3.1 Τα κράτη μέλη έχουν την πρωταρχική και θεμελιώδη ευθύνη της συμμόρφωσης με τη δέσμευση της ένταξης των μεταναστών τους. Στην περίπτωση των παιδιών και των νέων αυτό δεν σημαίνει μόνο τη διασφάλιση της πρόσβασης όλων στο εκπαιδευτικό σύστημα, με εξασφάλιση του αποκλεισμού οιασδήποτε επιλεκτικής πρακτικής για λόγους κοινωνικής θέσης, αλλά και την καταβολή προσπάθειών προκειμένου η μαθησιακή επιτυχία να θεωρείται δικαίωμα των μαθητών τέκνων μεταναστών.

3.3.2 Για αυτό πρέπει η εκπαιδευτική απάντηση να εστιάσει:

- σε ένα σχολείο ποιότητας και δωρεάν και καθολικής πρόσβασης·
- σε μια πολιτική που θα σέβεται, μεταξύ άλλων, τις εθνικές, κοινωνικο-πολιτισμικές, οικονομικές διαφορές και τις διαφορές φύλου και που θα έχει την ικανότητα να αξιοποιεί τις υφιστάμενες δυνατότητες·
- στο σεβασμό των χαρακτηριστικών κάθε μεταναστευτικής κοινότητας, που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά το σχεδιασμό

των προγραμμάτων, με στόχο το διαπολιτισμικό άνοιγμα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων·

- σε ένα διδακτικό σώμα ικανό να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των αλλοεθνών μαθητών, που θα απολαμβάνει της στήριξης και της συνεχούς κατάρτισης που είναι απαραίτητες για την επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων και που θα συνεπικουρείται από βοηθητικό προσωπικό με γνώση των γλωσσών και των πολιτισμών των κοινοτήτων που είναι παρούσες στο σχολείο. Προς τον σκοπό αυτόν, θα ήταν χρήσιμο να ενισχυθεί η παρουσία διεπιστημονικών ομάδων στα σχολεία (με την εισαγωγή, για παράδειγμα, μιας κοινωνικής σχολικής δράσης ένταξης)·
- σε μια βελτιωμένη πρόσβαση στο Διαδίκτυο, ως στήριγμα για την εκπαίδευση των παιδιών μεταναστών, καθώς πρόκειται για καθοριστικό μέσον για την επιτυχία των σπουδών στην ΕΕ. Προς τούτο, θα προτείναμε τη σύσταση λεσχών νεολαίας και κοινωνικών κέντρων με πρόσβαση στο Διαδίκτυο, τη δημιουργία συμπράξεων με τοπικές βιβλιοθήκες, στηριζόμενων από τις τοπικές αρχές, ή συμπράξεων με επιχειρήσεις διατεθειμένες να προβούν σε δωρεές παλαιού εξοπλισμού πληροφορικής κλπ·
- σε μια «βιώσιμη» παιδεία: Η προώθηση της γλώσσας δεν μπορεί να περιορίζεται στα πρώτα χρόνια της ζωής ή στην προσχολική μάθηση. Πρέπει να συνεχίζεται σε διαρκή βάση, στα πλαίσια του σχολείου, και δεν μπορεί να αφορά αποκλειστικά τη γλώσσα της χώρας υποδοχής. Η κατάκτηση της τεχνικής και επαγγελματικής γλώσσας απαιτεί την συνδρομή πολλών κλάδων και την κατάλληλη κατάρτιση των εκπαιδευτικών όλων των ειδικοτήτων. Παράλληλα με την εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, θα πρέπει επίσης να υπάρχει μέριμνα για την προσφορά μαθημάτων των γλωσσών που ομιλούνται στις οικογένειες των μαθητών. Η διαφύλαξη και προώθηση της πολυγλωσσίας θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνεται στην βασική προσφορά του προγράμματος σπουδών του κάθε σχολείου·
- στην προώθηση ενός προγράμματος «μαθητείας», όπου οι «μαθητευόμενοι» καλούνται να συνεργαστούν με γηραιότερους και πιο έμπειρους συναδέλφους-«δασκάλους»·
- στη δημιουργία μιας πλατφόρμας διαλόγου μεταξύ παιδιών από τη χώρα υποδοχής και παιδιών προερχόμενων από οικογένειες μεταναστών· μία τέτοια πλατφόρμα είναι ικανή να εξαλείψει τις προκαταλήψεις και να ενισχύσει την ένταξη·
- στην συμμετοχή των γονέων των παιδιών μεταναστών: Οι γονείς καλούνται να διαδραματίσουν έναν ειδικό ρόλο. Συνεπώς, πρέπει να γνωρίζουν καλύτερα το σχολικό σύστημα και τις δυνατότητες επαγγελματικής κατάρτισης και να καλούνται να εκφράσουν τις απόψεις τους·
- σε μια ικανή προσφορά προγραμμάτων εκπαίδευσης ενηλίκων για τα προερχόμενα από μετανάστευση πρόσωπα, είτε είναι γονείς μαθητών είτε όχι, για τους λόγους που εκτίθενται παραπάνω <sup>(1)</sup>·

(1) Βλ. ανωτέρω, σημείο 3.2.7.

— στην προώθηση των διαπολιτισμικών ικανοτήτων, στην οποία συμπεριλαμβάνεται η χορήγηση υποτροφιών σπουδών και η παροχή χρηματοδοτικής στήριξης με στόχο την μείωση των εκπαιδευτικών μειονεκτημάτων (τα μέτρα αυτά δεν περιορίζονται στους μαθητές που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών).

3.3.3 Πέρα από τις λύσεις γενικού χαρακτήρα, που πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού, την πρόσβαση στα συστήματα υγείας και στην αγορά εργασίας, καθώς και σε αξιοπρεπή κατοικία, μεταξύ άλλων, είναι σημαντικό να αναφερθεί η ανάγκη επιμέρους λύσεων στον χώρο της εκπαίδευσης, όπως είναι λόγου χάρι η αναθεώρηση του εκπαιδευτικού υλικού ώστε να μην δίδεται αρνητική εικόνα των μεταναστών, η ύπαρξη δραστηριοτήτων ένταξης εκτός μαθησιακού προγράμματος, η πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα από πολύ τρυφερή ηλικία, οι αναγκαίοι πόροι για την αρχική και τη διαρκή κατάρτιση των διδασκόντων, καθώς και για την πρόσληψη εξειδικευμένου βοηθητικού προσωπικού, ει δυνατόν προερχόμενου από τις χώρες προέλευσης της μαθητικής κοινότητας κλπ..

3.3.4 Η συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών δεν είναι απλώς επιθυμητή, αλλά αποτελεί έναν ασφαλή δείκτη της ποιότητας της κοινωνικής και εκπαιδευτικής δημοκρατίας και έναν σημαντικό παράγοντα ένταξης των μεταναστών. Σύλλογοι γονέων, κοινωνικοί φορείς σχετικοί με την εκπαίδευση μπορούν να συνεισφέρουν στην οικοδόμηση κοινωνίας και ιδιότητας του πολίτη χωρίς αποκλεισμούς, με σεβασμό των διαφορών και επίγνωση της αξίας μιας ισχυρής κοινωνικής συνοχής.

Η πολιτική που υιοθέτησαν διάφορες χώρες και αφορά στην παραχώρηση δικαιώματος ψήφου στις δημοτικές εκλογές στους νομιμοποιημένους μετανάστες πρέπει να στηριχθεί και να τονωθεί, καθώς αναγνωρίζει την ένταξη των μεταναστών στην κοινότητα υποδοχής και ενισχύει την αίσθηση του «ανήκειν».

## 3.4 Ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης

3.4.1 Κατά τη διαδικασία υιοθέτησης και εφαρμογής της νέας Συνθήκης της Λισσαβώνας, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα πρέπει να διασφαλίσει ότι τα κράτη μέλη θα συνεχίσουν να εγγυώνται μια πολιτική ένταξης του μεταναστευτικού πληθυσμού, και ιδιαίτερα το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας και στη συμμετοχή των γονέων των μεταναστών μαθητών προκειμένου να βελτιώσουν τις ικανότητές τους και να μπορούν να στηρίξουν τα παιδιά τους στις εκπαιδευτικές διαδικασίες και στις αποφάσεις που σχετίζονται με την παιδεία.

3.4.2 Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε να ενθαρρύνει την προσφυγή των κρατών μελών στην ανοιχτή μέθοδο συντονισμού και, μέσα στα πλαίσια αυτά, την υλοποίηση συγκριτικών μελετών και ερευνητικών προγραμμάτων που θα βοηθήσουν στη συλλογή και διάδοση καλών πρακτικών, τη στήριξη καινοτόμων πρωτοβουλιών που επισημαίνουν αναδυόμενα ζητήματα στην ευρωπαϊκή σκηνή και που, ενίοτε, εντοπίζονται δυσκολότερα σε αποκλειστικά

εθνικό επίπεδο. Στα παρακάτω σημεία εκτίθενται κάποιες συγκεκριμένες προτάσεις προς αυτή την κατεύθυνση.

3.4.3 Ο ορισμός δεικτών και προτύπων αναφοράς, με στόχο την επικέντρωση των προσπαθειών στην εξάλειψη όχι μόνο της σχολικής αποτυχίας αλλά και των αντικειμενικών δυσχερειών που ένας μετανάστης μαθητής μπορεί να αισθανθεί στα συγκεκριμένα πλαίσια στα οποία εντάσσεται, μπορεί να αποτελέσει ένα πολιτικό μέτρο με ιδιαίτερη σημασία. Για την αποτροπή της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου ή της άρνησης σχολικής φοίτησης απαιτούνται προπαντός προγράμματα που θα καθιστούν δυνατή την εφαρμογή στην πράξη των προσφορών κοινωνικής δράσης του σχολείου.

3.4.4 Μεταξύ των προτύπων αναφοράς που μπορούν να αξιοποιηθούν στα πλαίσια της ανοιχτής μεθόδου συντονισμού προτείνονται ενδεικτικά τα εξής: η κοινωνικο-οικονομική θέση των ατόμων που προέρχονται ή όχι από μετανάστευση· η ολοκλήρωση των σπουδών (υποχρεωτική εκπαίδευση) των ατόμων που προέρχονται ή όχι από μετανάστευση· το ποσοστό διδακτικού προσωπικού που προέρχεται από μετανάστευση· οι διαπολιτισμικές ικανότητες του διδακτικού προσωπικού· η πρόσβαση στο σχολικό σύστημα όλων των κοινωνικών στρωμάτων· η προώθηση της πολυγλωσσίας στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα· το άνοιγμα των εκπαιδευτικών συστημάτων σε όλα τα παιδιά και νέους κλπ..

3.4.5 Από την άλλη πλευρά, θα ήταν ιδιαίτερα σημαντική η άμεση συμμετοχή του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στον καθορισμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση προτάσεων και δράσεων που αποσκοπούν στο να διασφαλίσουν ότι στον ευρωπαϊκό χώρο δεν θα γίνουν δεκτοί αποκλεισμοί και περιθωριοποιήσεις.

## 3.5 Το μέλλον της οδηγίας 77/486/ΕΟΚ

3.5.1 Η οδηγία 77/486/ΕΟΚ υπήρξε ένα σημαντικό βήμα προς τη διασφάλιση της εγγραφής του δικαιώματος στην εκπαίδευση για όλα τα παιδιά μεταναστών στην πολιτική ατζέντα. Ωστόσο, αν αυτή είναι η αλήθεια —και είναι σκόπιμο να αναγνωριστεί αυτό—, δεν παύει να είναι επίσης αλήθεια ότι η οδηγία αφορούσε αποκλειστικά τα παιδιά ευρωπαίων πολιτών και εντόπιζε την ένταξη αποκλειστικά στο ζήτημα της χρήσης της γλώσσας. Επιπλέον, η εφαρμογή της έγινε κατά τρόπο ακανόνιστο και, τριάντα χρόνια μετά από την έναρξη της ισχύος της, δεν έχει ακόμη μεταφερθεί πλήρως στη νομοθεσία των σημερινών κρατών μελών της Ένωσης.

3.5.2 Η οδηγία 77/486/ΕΟΚ είναι πλέον ιστορικά και πολιτικά παρωχημένη και δεν μπορεί να σταθεί στο ύψος των σύγχρονων απαιτήσεων ένταξης. Πρέπει, λοιπόν, να τροποποιηθεί ουσιαστικά, με συνυπολογισμό της εξέλιξης του ίδιου του φαινομένου της μετανάστευσης. Το ζήτημα της εκμάθησης των γλωσσών πρέπει, βεβαίως, να εξακολουθήσει να συγκεντρώνει τις προσπάθειες της Ένωσης και των κρατών μελών της. Η ΕΟΚΕ, όμως, πιστεύει ότι μια οδηγία για το θέμα αυτό πρέπει να προχωρά πολύ πιο πέρα και να συμπεριλαμβάνει και άλλες πτυχές, εφόσον καλείται να αποτελέσει μέσον για την κοινωνική, οικονομική και πολιτική ένταξη των μεταναστών και των παιδιών τους.

3.5.3 Στην μελλοντική οδηγία, θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι το ζήτημα της ένταξης των μεταναστών στις κοινότητες υποδοχής είναι πολύ πιο περίπλοκο και ευρύ απ' ό,τι η ένταξη των παιδιών τους στο εκάστοτε εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά επίσης ότι η αυτή η τελευταία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο για την επιτυχία της γενικότερης ένταξης των μεταναστών.

3.5.4 Επομένως, στην μελλοντική οδηγία δεν πρέπει να εξετάζεται απλώς το ζήτημα της γλώσσας (που εξακολουθεί να αποτελεί κεντρικό θέμα), αλλά να θίγεται επίσης, κατά τρόπο πιο σφαιρικό και συνεκτικό, το ζήτημα της ένταξης των παιδιών και των νέων στο εκάστοτε εκπαιδευτικό σύστημα.

Βρυξέλλες, 25 Φεβρουαρίου 2009.

Ο Πρόεδρος  
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής  
Mario SEPI

---